

Володимир Поліщук

ОФІЦІЙНІ СВІДКИ – ВИЖІ ЛУЦЬКОГО ЗАМКОВОГО УРЯДУ В 1561–1567 рр. (особовий склад та службове підпорядкування)*

Записи луцьких замкових книг 1561–1567 рр., тобто безпосередня документація, в якій фіксувалися свідчення виживів, є майже повністю збереженим комплексом джерел для дослідження обраної теми. Книги за ці роки нараховують 3320 записів, серед яких – 1623 (майже половина, і це без урахування незбережених записів за три місяці) містять в собі свідчення виживів. Інколи враховувалися фрагментарно збережені записи за 1558–1560 рр. Зауважимо, що фіксація виживства була не випадковим чи принагідним явищем у процесі складання протоколів. Запис виживства до книг обов'язково ініціювався з боку зацікавленої сторони (шляхтича, боярина, міщанина, селянина, королівського дворянина тощо), відтак свідчення вижа, стаючи судовим вписом чи виписом, перетворювалось на судовий доказ правопорушення. Незаперечність свідчення вижа фіксується Першим Литовським Статутом 1529 р.: «Вижа жаден пересведчити не может» (Розд. VI, арт. 35). На наш погляд, інститут виживства дозволяє досить детально аналізувати стосунки підлеглості, причому на найнижчому щаблі функціонування замкового уряду, який за іншими джерелами простежити неможливо. Отже, майже бухгал-

терський метод реєстрації виживів та їх службової належності дозволяє створити панораму-текст, в якому вичитується не тільки механізм функціонування замкового уряду, але й суспільний портрет часу, коли у Великому князівстві Литовському реформувалася судово-адміністративна сфера. Підкреслимо, що розглядаються останні роки існування інституту виживства, який згідно з реформою і запровадженням Другого Литовського Статуту 1566 рр. був замінений шляхетським урядом возного¹.

Аналіз персонального складу виживів, які надавалися з Луцького замкового уряду в 1561–1567 рр., став можливим завдяки тому, що при наданні вижа на прохання сторони у записах замкових книг вказувалося його ім'я, службова належність та призначення на справу, наприклад: «Для чого ж на обвожене оного ктвалту и на огледане людей збитыхъ и пораненыхъ и шкод поделаня брал у мене вижом з уряду замку Луцкого служебника моего (підстарости Бориса Сови. – *В.П.*) Василя Григоровича» (27.02.1561)². На підставі цього складено перелік виживів Луцького замкового уряду (Додаток В), за винятком красносільських бояр (*слуги путні*), які не були особистими слугами урядників, а виконували замкову повинність³.

* Дана робота є логічним продовженням попередньої статті, надрукованої в «Соціумі» в 2002 р. (Див.: Поліщук В. Врядове виживство в структурі публічно-правових процедур (на матеріалі луцьких замкових книг 1558–1567 рр.) // Соціум. Альманах соціальної історії. – К.: Інститут історії України НАН України, 2002. – № 1. – С. 79–109, де головну увагу було зосереджено на ролі виживства в публічно-правових процедурах та їх фіксації у замкових книгах. Тепер спробуємо розглянути соціальний аспект виживства, що був структурним підрозділом замкового уряду. Зокрема, особливу увагу привертатимуть службові стосунки підпорядкування всередині замкового уряду, а також персональний склад виживів.

¹ Поліщук В. Запровадження уряду возного в Луцькому повіті в 1567 р. // Український археографічний щорічник. – Вип. 6. – К., 2002. – С. 185–215.

² Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі: ЦДАК України). – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк. 71–72 зв.

³ Поліщук В. Врядове виживство красносільських бояр у контексті замкових служб (Луцьке староство в 1545–1567 рр.) // Молода нація. Альманах. – К.: Смолоскип, 2001. – № 3. – С. 196–239.

Згідно з записами виживств, вижі Луцького замкового уряду в 1561–1567 рр. були слугами трьох різновидів підпорядкування: старости, замкових урядників (підстарости, писаря і ворітного), врешті, замку як такого – красносільські бояри. Вибір вижа, очевидно, залежав від того, хто у даний момент приймав на уряді заяви і хто саме зі слуг при ньому перебував. Іншим важливим аспектом у виборі вижа була значимість публічно-правової процедури і соціальний статус сторони-заявника, оскільки вижем міг виступати і шляхтич, і боярин, і міщанин, і навіть селянин замкового підпорядкування. В окрему групу виділяються вижі – слуги тимчасових намісників старости (*справці староства*) (Додаток А, В.).

Хто серед вижив найрегулярніше виконував службу? На підставі даних, наведених у Додатку В, можемо переконаватися, що виживство виконували як постійні, так і ситуативні вижі, задіяні не більше одного-двох разів. Усталено вижували красносільські бояри, які були приписані до замку на підставі службової повинності, незалежної від зміни луцьких старост. Другими за постійністю можна вважати слуг старости, який отримував свій уряд пожиттєво. Третіми за тривалістю виживства були слуги замкових урядників (підстарости, писаря, ворітного), які вижували «з руки» свого пана лише в період його урядування. Як свідчить Додаток А, у перші роки старостування кн. Б. Ф. Корецького його підстарости і писарі посідали свої уряди по два-три роки, – таким же відтинком часу обмежується й виживство їхніх слуг.

Інформацією з записів замкових книг, що може бути використана для характеристики слуг-вижив, служать: а) ономастичні дані (іменування та прізвища); б) службова належність (іменування пана-урядника); в) регулярність виживства в різні періоди; г) фіксація приватних відносин, де вижі виступають у власних потребах як сторонні особи, або оскаржуються іншою стороною.

А) Ономастичні дані. В українському суспільстві XVI ст. ім'я людини, як правило, вказувало на її майновий і службовий статус.

Власне прізвищами, як і землею, користувалася тільки шляхта, оскільки за шляхетськими родинами на цей час уже усталилися відтопонімічні прізвища на *-ський, -зький, -цький*, утворені від назви родового маєтку⁴. Зокрема, серед вижив на *-ський* фіксуються: Красовський, Рогачовський, Кунівський, Свищовський, Красносільський, Зарецький, Сарнострільський, Гуляницькі (10 осіб), Лидухівські (2 особи), Миловський, Грушовський. Частина прізвищ такого типу ідентифікувати не вдалося (наприклад, Дурицький, Грузенський, Аристовський, Обазницький, Парцевський, Герецький⁵, Чапський, Паєвський, Годлевський, Лапковський, Товинський та ін. (Додаток В)). Ймовірно, вони мають неволинське походження. Загалом же зафіксовано 36 відтопонімічних прізвищ, належних 48 особам (переважно слуги старости і двох підстарост), що складає близько 25% загальної чисельності вижив за 1561–1566 рр.

Інша група іменувань вижив – це патроніми на *-ович*: Якубович, Степанович, Жданович тощо. Такі іменування або позначали особу по-батькові, або вже стали закріплюватися в ролі прізвищ як родовий патронім предка⁶, стосуючись переважно боярського і міщанського населення. Серед слуг-вижив 1561–1566 рр. нараховано 65 осіб (35%), що іменувались виключно патронімом (без врахування патронімів, уживаних в якості компоненту маєткового прізвища). Врешті, 25 вижив зафіксовано лише на ім'я (переважно слуги ворітного і писарів). У цьому випадку не можна з певністю стверджувати, що ці 25 імен відповідають окремим особам, бо та сама особа могла потім фіксуватися ще й з іменуванням по-батькові чи з прізвищем (це добре простежується на прикладі красносільських бояр). Відтак, 25 – це максимальний показник, який може бути зменшений до 18–20 імен (10–12% загальної чисельності вижив 1561–1566 рр.). Фіксація слуги виключно по імені вказує на найнижчий соціальний статус вижа – ймовірно, селянина з замкових сіл. Окрему групу з чотирьох осіб складають слуги, позначені «професійними» прізвищами: Матис Барв[ф] (Миколаєвич), Грицько

⁴ Яковенко Н.Н., Боряк Г.В. Родовая антропонимия Правобережной Украины как отражение социальной структуры общества: по актам конца XIV–XVI вв. // Вспомогательные исторические дисциплины. – Ленинград, 1987. – Т. 19. – С. 22–38.

⁵ Тут і далі літера «Г, г» передає діграф «Кг, кг» в оригінальному написанні текстів XV–XVII ст.

⁶ Демчук М.О. Слов'янські автохтонні власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 21.

Дяк, Ждан Кравець, Федір Стрельникович. Співставляючи сказане, можна підсумувати, що на виживство найбільше слуг залучалося з боярсько-міщанського середовища (65%).

Б). Службова належність. Питання службової належності вижив на позір видається найпростішим, бо при наданні вижа реєструється цілком однозначно: *«Ино я (підстароста. – В.П.) з уряду замку его королевское млсти луцкого посылал есми на то вижомъ служебника моего...»*. Однак абстракція «слуги» вказує тут лише на підлеглість, без зазначення соціального статусу, відтак під поняття «слуги» підпадав як повноправний шляхтич, так і підданий замкового села. Наприклад, до шляхтичів-клієнтів старости належав, напевно, Тихно Свищовський, який, згідно з переписом литовського війська 23.09.1567 р., *«отъ отца своего ставиль коней 2 збройно по козацку»*⁷, а незадовго до того (24.12.1565) був як *«виж, приданий з уряду гсдрского от князя старосты его млсти луцкого»*⁸ (два його виключні виживства були викликані, слід думати, важливістю процедури). У першому випадку він супроводив дворянина Василя Мацковича при ув'язанні на короля маєтків Борзобогатих Красенських (у Галичани з дворомъ [...] в ставокъ, у фольварокъ перед м[і]стом Луцким на Красном, в Омеляник). Удруге, 18.04.1566 р., Свищовський як виж з дворянином Яном Бокієм Зарецьким відбирав у тих же Борзобогатих луцьке війтівство на ім'я королівського маршалка Михайла Єла Малинського. До таких самих клієнтів можна, ймовірно, зарахувати й Семена Єла Кунівського, зафіксованого у переписі війська 23.09.1567 р.: *«через Станислава Дубровского при том же почте пана Еловым (маршалок*

*М. Єло Малинський. – В.П.) ставил коней 2 [...], а сам дома, бо дей фор»*⁹. Його родич, Андрій Юхнович Єлович Кунівський, був кременецьким земським суддею у 1566–1577 рр.¹⁰ Те саме стосується Ярофія Гутора Рогачовського, який разом з братом Яцком присягав на вірність Короні Польській 17.06.1569 р. як повноправний шляхтич з родового маєтку Рогачова¹¹. Їхнього предка Івашка Гутора зафіксовано переписом військової повинності 1528 р. ще без маєткового прізвища¹². Батько Мартина Вигури (слуги-вижа А. Русина 18.23.09.1564 р.; 27.06.; 7.07.1566 р.) Микита згадується як волинський зем'янин у 1517 р.¹³ Можливо, саме його (без імені) зафіксував військовий перепис 1528 р.: *«Викгура, конь»*¹⁴. На представників цього роду на послугах луцького замкового уряду натрапляємо до старостування кн. Богуша Корецького: *Кирил Викгура* – слуга-виж підстарости М. І. Ошовського в записі від 8.12.1558 р.¹⁵ Село Вигури належали до Луцького повіту; у 1570 р. з нього податок платив Василь Вигура¹⁶. Як свідчить його скарга про погром власної корчми і несплату відвідувачами за пиво копи грошей (4.04.1567), він був зем'янином кн. Івана Чорторійського та його дружини княгині Заславської, тобто шляхтичем приватного підданства¹⁷. Ждан Вигура як служебник княгині Чорторійської (княжни Ганни Кузьмівни Заславської) у присутності вижа вручає 16.02.1567 р. позов сатіївському уряднику й орендарю Себастьяну Туровському від імені своєї пані¹⁸. У 1629 р. Олександр Вигура є державцею новоосадженого села Корищиці (51 дим), а також Малої Горбаші (31 дим), належних до Кореччини (застава від кн. Кароля Корецького)¹⁹. Приклад з Вигурами вказує

⁷ Литовская метрика. – Отд. 1. – Ч. 3: Книги публичных дел. Переписи войска литовского // Русская историческая библиотека. – Т. 33. – Пг., 1915, стб. 1245.

⁸ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 7: Луцька замкова книга 1565 р., арк. 439 зв.

⁹ Литовская метрика. – Отд. 1. – Ч. 3: Книги публичных дел... – Стб. 1238.

¹⁰ Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К.: Наукова думка, 1993. – С. 189.

¹¹ Архив ЮЗР. – К., 1861. – Ч. 2. – Т. 1. Постановления дворянских провинциальных сеймиков в Юго-Западной России (1569–1654 гг.) / Под ред. Н.Д. Иванишева. – С. 9.

¹² Перепис войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Книга 523. Книга публичных спраў 1. Падрыхтавалі да друку: А.І. Груша, М.Ф. Спірыдонаў, М.А. Вайтовіч; Ін-т гісторыі НАН Беларусі. – Мінск: «Беларуская навука», 2003. – С. 149.

¹³ Archiwum ksiąg Lubartowiczów–Sanguszków w Sławucie / Wyd. nakładem właściciela pod kier. Z.L. Radziwińskiego przy współudziale P. Skobelskiego i B. Górczaka. – Lwów, 1890. – Т. III. – С. 153.

¹⁴ Перепис войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года ... – С. 150.

¹⁵ Archiwum ksiąg Lubartowiczów–Sanguszków... – Lwów, 1890. – Т. IV. – С. 38.

¹⁶ Źródła dziejowe. – XIX: Ziemia Ruskie, Wołyń i Podole. – Warszawa, 1889. – С. 33.

¹⁷ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 144 зв.

¹⁸ Там само. – Арк. 84.

¹⁹ Баранович О. Залюднення України перед Хмельниччиною. І. Волинське воєводство. – К., 1931. – С. 43.

на те, що могла існувати група слуг-вижив, які за соціальним походженням належали до шляхти приватної зверхності, тобто володіли землею на умовах служби волинським князям-магнатам.

Повноправний шляхетський статус Грицька Красносільського підтверджується його присягою на вірність Короні Польській 25.05.1569 р. з мастку Підгайці²⁰, яке, за ревізією 1545 р., належало до луцького ключа і «тягнуло» до замкових сіл²¹. Його брат Іван Красносельський як сурогатор у 1574 р. був луцьким гродським писарем²². Інший брат – Роман, згідно з текстом присяги Короні Польській, у 1569 р. був брацлавським і вінницьким гродським суддею²³. Брати Левковичі Лидухівські (Ледуховські/Лидихівські) – Іван і Грицько, слуги підстарост – ідентифікуються за родовим маєтком Лидухів у Кременецькому повіті. За переписом 1528 р., рід представлено однією особою²⁴; на другу половину століття – це досить розгалужений рід, який за описами кременецьких земських книг нараховує 12 Лидухівських чоловічої статі²⁵; представники його посідають у Кременецькому повіті чільні земські уряди: Макар Лидухівський – земський писар 1582–1611 рр.; його син Самійло Макарович – земський суддя 1615–1638 рр.²⁶ Колишній луцький виж Іван Лидухівський у 1574 р. стає кременецьким гродським підписком²⁷. У Луцькому повіті родинне відгалуження Лидухівських займало половину Баєва

під Луцьком – через шлюб Богдана Лидухівського з Марією Лецьківною Баєвською (в 1561 р. згадуються як покійні)²⁸. Серед їхніх дітей у записі від 19.08.1561 р. згадуються: Іван († до 1561), Юхно, Милка (за Василем Дривинським), Марія (за Степаном Мировицьким), Настасія (за Янушем Билицьким)²⁹. Як бачимо, зі згаданими слугами-вижами вони не ідентифікуються. Швидше за все, вижи Лидухівські відносяться до міської шляхти Луцька: за ревізією волинських замків 1552 р. серед луцьких міщан (очевидно, замкового, а не магдебурзького присуду) фіксується якийсь «*Ледуховский*» без імені³⁰. На занепад баївського відгалуження Лидухівських вказує факт передачі сестрами своїх земель в опіку Василю Гулевичу³¹. До того ж, 18.09.1561 р. Юхно Богданович Лидухівський продав четверту частину Баєва (разом з часткою покійного брата Івана) і двір у Луцьку троцькому воеводі, гетьману ВКЛ М.Ю. Радзивилу³². Згідно з гетьманським реєстром 1567 р., його вдова, Юхнова Лидухівська, виставила «*коня без зброи*»³³.

В окрему групу можна виділити бояр-шляхту з села Гуляники, які займають проміжне становище між шляхтою і боярством³⁴. У 1560–1566 рр. зафіксовано 11 слуг-вижив з Гуляників невідомої спорідненості, причому дев'ятеро з них – це слуги підстарост Б. Сови і А. Русина (Додаток В: табл. В. 3, В. 4). На вірність Короні у 1569 р. на Луцькому уряді присягало 26 (!) Гуляницьких³⁵. Як стверджує

²⁰ Архив ЮЗР. – К., 1861. – Ч. 2. – Т. 1. Постановления дворянских провинциальных сеймиков в Юго-Западной России (1569–1654 гг.) / Под ред. Н.Д. Иванишева. – С. 6.

²¹ Źródła dziejowe. – T. VI: Rewizya zamków ziemi Wołyńskiej w połowie XVI wieku (1545 r.) / Wyd. A. Jabłonowski. – Warszawa, 1877. – S. 76–78.

²² Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярій Волині, Наддніпрянщини та Східного Поділля (остання третина XVI – середина XVII ст.) // ДО ДЖЕРЕЛ. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Київ-Львів, 2004. – Т. I. – С. 347.

²³ Źródła dziejowe. – XX: Ziemie Ruskie, Ukraina. – Warszawa, 1894. – S. 101; Akta unji Polski z Litwą 1385–1791/ Wydali Stanisław Kutrzeba i Władysław Semkowicz. – Kraków, 1932. – S. 319 (№ 139).

²⁴ У тексті, на мою думку, помилково передано ім'я та прізвище: замість «Денисько Ледуховский» надруковано невірно: «Денись Коледоховский». Див.: Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года ... – С. 149.

²⁵ Кременецький земський суд. Описи актових книг. Вип. 1: книги № I–II (1568–1598 рр.) / Ред. І.Л. Бутич. Описи склали: Л.А. Попова, З.С. Хомутецька, В.Д. Чунтулова. – К., 1959. – С. 243.

²⁶ Яковенко Н.М. Українська шляхта ... – С. 189.

²⁷ Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярій ... – С. 343.

²⁸ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк. 204 зв., 206.

²⁹ Там само. – Арк. 185.

³⁰ РГАДА. – Ф. 389 Литовская Метрика, оп. 1. (Цитується за мікрофільмом: ЦДІАК України. – КМФ-36, спр. 563, арк. 182).

³¹ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк. 173.

³² Там само. – Арк. 195 зв.

³³ Литовская метрика. – Отд. 1. – Ч. 3: Книги публичных дел ... – Стб. 1245.

³⁴ Поліщук В. Врядове виживство красносільських бояр ... – С. 224–227 (Гл. «Бояри-шляхта Гуляницькі на замкових послугах»).

³⁵ Архив ЮЗР. – К., 1861. – Ч. 2. – Т. 1. – С. 9–12.

Н.М.Яковенко, «мізерне землеволодіння штовхало «братію» Гуляницьких, як і іншу подібну шляхту, до пошуку засобів прожитку [...], зокрема в судово-адміністративному апараті, де саме з дрібної шляхти вербувалися численні штати канцеляристів, адвокатів, [...] тобто нижчої ланки управлінського апарату»³⁶. Виживство в якості слуг підстарост не підкреслювало їхнього шляхетства, адже в недавньому минулому (ще в 1545 р.) бояри-шляхта Гуляницькі служили *путну* службу на Луцький замок³⁷. Втім, деякі з них мали статус господарських зем'ян, зокрема, Іван та Сенко Гармашевичи у грудні 1539 р. фігурували луцькими вижами, наданими від уряду на межову справу між кн. А. М. Сангушковичем Кошерським та кн. Василем Михайловичем Ковельським³⁸. Важко сказати, як зем'яни Гуляницькі почали відмежовуватися від гуляницьких бояр. Так, коли кн. О. В. Сокольський 6.01.1566 р. просив на виживство саме шляхтича, то підстароста А. Русин, окрім свого слуги-вижа Г. Т. Гуляницького, надав вижем і шляхтича М. Ширея³⁹. Це вказує на те, що деякі Гуляницькі як повноправні шляхтичі не сприймалися. В 1592 р. у Луцькому повіті возними зафіксовано 12 Гуляницьких⁴⁰. На цей уряд обирали їх і в Кременецькому повіті: згадки 1579, 1592, 1596, 1598 рр.⁴¹

Розглянемо службові відносини у межах Луцького замкового уряду крізь призму соціальної типологізації слуг-вижив. Очевидно, ці стосунки відтворювали традиційні на той час відносини підлеглості та ієрархічну стратифікацію, починаючи з замкових слуг (**перший різновид**), тобто тяглих підданих, які виконували господарські повинності на Луцьке староство. Відомо, що зазвичай староста мав виділяти кошти на утримання загону замкових слуг, але простежити це на прикладі Луцького староства в 1560-х рр. неможливо. **Другим різно-**

видом слуг були бояри з приватних маєтків старости та його замкових урядників. Очевидно, саме до них можна віднести рудлевського боярина з Торговицької волості, яка належала кн. Корецькому. **Третю сходинку** можна відвести луцьким міщанам, соціальне походження яких фіксується лише принагідно. Так, слуга старости і підстарости Федір Степанович як міщанин згадується ретроспективно, коли пригадує своє виживство на вимогу «*Юрея Дракозевича Карвата, доктора ее млсти кнгни Ивановое Чорторыйское*», який «*пытал мещанина луцкого Федора Степановича*» (27.05.1567)⁴². Проте, від міщан слід відрізнити осіб, судячи з прізвищ, шляхетського походження (міська шляхта), які у Луцьку мали власні двори і не були міщанами, що підпорядковувалися магдебурзькій владі. Наприклад, Василя Єзерського – вижа від імені старости (лютий 1567 р.), названо міщанином (Додаток С) у судовому спорі М. Мишки Варковського з братами Гулевичами: «*И потомъ нерыхло прииол (В. Гулевич. – В.П.) и постановил якогось чоловѣка, который прозывается быти Езерский, в Луцку у мѣте мешкаетъ и домъ свой мает*» (7.03.1567)⁴³. Як луцький міський шляхтич з певністю ідентифікується Павло Янович Невиський (про нього див. нижче). Однозначно міську осілість мав Матис Барбер (Барвер), тобто цирульник, перукар, лікар⁴⁴, якого зареєстровано у податковому реєстрі луцьких міщан від 1564 р.: «*Матыс Барберъ за рок от дому В (=2) грош, от ремества грош дал (Реестръ браня грошей з места Луцкого водлугъ розказаня и уставы его королевское млсти на подводы гсдрские за рокъ шестдесят четвертый)*»⁴⁵. Луцьким міщанином був виж Федір Скалькович, який винаймав помешкання в домі пріора луцького костелу. Це впливає зі скарги ворітного В. Красовського на дружину Ф.Скальковича, яка образила челядницю воріт-

³⁶ Яковенко Н.М. Українська шляхта ... – С. 231.

³⁷ Поліщук В. Врядове виживство красносільських бояр ... – С. 225

³⁸ Грамоты Великих князей Литовских с 1390 по 1569 г., собранные и изданные под редакциею Вл. Антоновича и К. Козловского. – К., 1868. – С. 66. Дотична цій справі копія XVIII ст., писана латиницею: ЦДІАК України. – Ф. 256, оп. 1, спр. 7, арк. 17 зв.

³⁹ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 3

⁴⁰ Яковенко Н.М. Українська шляхта ... – С. 232.

⁴¹ Кременецький земський суд. Описи ... – С. 70, 78, 157, 198.

⁴² ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 232 зв.

⁴³ Там само. – Арк. 114.

⁴⁴ Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Вип. 2. Б–Богуславець. – Львів, 1994. – С. 14.

⁴⁵ ЦДІАК України. – Ф. 49: Потоцькі, оп. 2, спр. 111, арк. 29.

ного: «...и пришла, дей, жонка наша служебная, поведаячы, иж свинѣи зъ замку до дому преорова, где тепер Федор Скалкович мешкаеть, прибегли, и ходила дей есми до того даму Скалкова по свини» (запис від 24.12.1566)⁴⁶. Міську осілість, очевидно, мав і замковий писар попереднього старости кн. А. М. Сангушкови́ча Кошерського – Роман Перевиський (див. додаток С.), який фіксується у податковому реєстрі луцьких міщан 1564 р.: «*Романъ Перевестцѣкий за рок от полдома грош, от тива грош*»⁴⁷.

Четверте місце цієї умовної класифікації як слуги путні посідають красносільські бояри. **П'ятим різновидом** слуг можна вважати безземельну шляхту-голоту, до якої гіпотетично зараховуються вижі з мастковими прізвищами явно не волинського походження (ймовірно, з Підляшшя, Руського чи Белзького воєводств). На відміну від замкової повинності чи васальної залежності від урядників, вони мали служити на інших засадах підлеглості – за певну платню (*юртельт*). Влаштування на службу до замкового урядника мало бути типовим пошуком панської служби, яку не слід плутати з клієнтарними послугами. Усталений спосіб такого заробітку демонструє приклад Яроша Лукашевича Голимонта, шляхтича з Дорогицького повіту (Підляшшя), якого 27.05.1566 р. було пограбовано по дорозі з Жирович до Луцька, куди він ішов шукати собі служби: «...а идучи ему дорогою добровольною, через село... пна Петра Олешича, Боруховои, усту-

пил дей себе до корчмы, выпил за два пенязи тива и зась был пошол был в дорогу до Луцка, **хотячи себе в которого пана службу зъеднати** (підкреслено мною. – В.П.)» (запис від 23.08.1566)⁴⁸. Як впливає з наступних записів, він став слугою кн. М. В. Сокольського – брата луцького земського підсудка. Інший приклад наймання слуг стосується замкового писаря Ф. Русина, який нерідко сварився зі своїм братом, луцьким підстаростою А. Русиним, доводячи справу до королівського суду. Під час однієї з таких сутичок, коли писар вручав братові (31.03.1567) королівського *заручного* листа, було побито слуг писаря, серед яких у двох скаргах згадується найманий слуга на кур'єрських послугах: «*А другого дей человека моего на имя Бориса наймита, слуги моего посельского*»⁴⁹. І хоч таке ім'я не фіксується серед слуг-вижив писаря, цей приклад можна розглядати як типовий і для наймання слуг-вижив, чия служба була близькою до кур'єрської.

Шосту сходинку можна віддати боярам-шляхті з Гуляників (Яцька-Тимоху Гуляницького, який, на відміну від інших Гуляницьких – слуг підстарост, призначається як зем'янин (шляхтич), а не урядницький слуга). На верхньому, **сьомому щаблі** слуг – клієнти старости з числа волинської шляхти: Т. Свищовський, Кунівський, Роман Красносільський тощо. Таблиця 1 реконструює соціальний склад слуг-вижив Луцького замкового уряду, проведений на підставі аналізу особових іменувань та поземельної залежності.

Таблиця 1

Соціальний склад слуг-вижив Луцького замкового уряду
в 1561–1567 рр.

Соціальний склад слуг-вижив	Приблизне число осіб
Шляхтич-клієнт	4
Бояри-шляхта на замковій службі (Гуляницькі)	1
Шляхта-голта (не волинські прізвища на <i>-ський</i>)	20-24
Путні слуги (красносільські бояри)	22
Луцькі міщани (прізвища на <i>-ович</i>) і міська шляхта	4+?
Приватні бояри урядників	4+?
Замкові слуги (селяни з замкових сіл)	4+?

⁴⁶ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 506 зв.

⁴⁷ Там само. – Ф. 49: Потоцькі, оп. 2, спр. 111, арк. 26 зв.

⁴⁸ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 321.

⁴⁹ Там само. – Спр. 9, арк. 134.

Наведені соціальні категорії слуг можна узагальнити за характером їхньої залежності: а) клієнтарні послуги на прохання урядника або сторони, б) наймання за платню, в) доменіальна підлеглисть, г) замкова повинність. Як бачимо, поняття *слуги* не вкладалося у строго визначені соціальні рамки, обіймаючи майже всі прошарки пізньосередньовічного суспільства. На системному рівні поняття слуги впливало з патримоніальної концепції влади у ВКЛ – отчини династії Гедиміновичів. На думку істориків, «усі мешканці країни розглядалися як *слуги* володаря, від «наймолодших» бояр-шляхти [...] до людей князівської крові, які «з власної охоти» відбували при ньому традиційну службу васалів – *auxilium et consilium*»⁵⁰.

Розглянемо факти, що фіксують зміну службової належності, тобто іменування вижив слугами різних панів-урядників, підсумовані у **Додатку С**. На нашу думку, це дозволить усвідомити ступінь умовності відносин підлеглих, а також дасть відповідь на питання, що стояло за соціальним поняттям слуги і служби. Почнемо з прикладу, коли вижа при наданні на виживство записано слугою двох панів-урядників водночас. Це виключні, явно ненормативні випадки. В записі від 1.05.1558 р. луцький підстароста кн. А. І. Полубенський надає на виживство слугу замкового писаря Романа Перевиського: «*Я ему дал вижом служебника Романа Перевеского, писара луцкого на имя Павла Богдановича*»⁵¹. У тому ж записі, у формулі подання виживського зізнання було занотовано від імені підстарости: «*Яко ж и тот виж, служебник мой* (підкреслено мною. – В.П.) *который был на то от мене взят, тое передо мною вызнал...*»⁵². Як бачимо, варіативна службова ідентичність проявилась як канцелярська обмовка, яка непрямо характеризує умовність персональної службової належності на замковому уряді: паном виступає той, хто має повноваження санкціонувати виживство, однак лише тоді, коли йдеться про слугу нижчого урядника. Наведений приклад демонструє, яким чином у зв'язку з призначенням на

виживство слуга писаря перетворився на слугу підстарости. Це також опосередковано підтверджує припущення про те, що слуга нижчого урядника, в даному випадку підстарости, автоматично фіксувався як слуга вищого урядника при наданні від його імені. Натомість, нижчий урядник, наприклад, ворітний на місці підстарости ніколи не надавав слугу останнього як власного. Так само слуги замкового писаря, що призначалися на виживство підстаростою, фіксуються як слуги останнього: слуга писаря І. Хребтовича Богуринського (21.06.1562) через вісім днів після виживства від підстарости іменується слугою Б.Сови (Додаток С). Замкові слуги в розпорядженні ворітного В. Красовського іменуються його слугами: Остап – 8.04.1565 і 2.04.1566 рр.; Гнат Ярмолович спочатку (4.02.1566) надається від ворітного як його слуга, проте невдовзі (15.02.1566) підстароста П. Хом'як надає його як красно-сільського боярина (Додаток С), а 29.08.1567 р. сам Ярмолович скаржить на уряді як слуга красно-сільського тивуна⁵³. Мисько Куцевич (Куцевич?), згідно з записом від 1.11.1565 р.⁵⁴, надається як слуга А.Русина, але за три тижні – 23.11.1565 р.⁵⁵, при наданні від Красовського, пишеться його слугою.

В окрему групу слід виділити «спільних» слуг. Так, у записі від 16.12.1567 р. вижа було призначено як спільного слугу від двох замкових урядників – луцького войського І. Чаплича Шпановського (в якості *справці* староства) та підстарости П. Хом'яка: «*Якож пан Богуш Ванкович (писар луцкого магистрату. – В.П.) ... брал у нас з уряду, в небытности тут на вряде возных, у м[ен]е возного вижомъ служебника н(а)шого* (підкреслено мною. – В.П.) *Грицка Ивановича*»⁵⁶. Останній у 1566 р. служив вижем попередньому підстарості А. Русину (Додаток С). Очевидно, саме призначення на виживство конституювало статус такого слуги. Схожі випадки простежуються під час урядування братів Русинів – підстарости і писаря: Павло Климович, Юсько (Єсько/Єсіф) Семенович, Олексій, Яремко (Додаток С) фіксуються

⁵⁰ Chynczewska-Hennel T., Jakowenko N. Społeczeństwo – religia – kultura // Między sobą. Szkice historyczne polsko-ukraińskie / Pod red. prof. T. Chynczewskej-Hennel i prof. N. Jakowenko. – Lublin, 2000. – S. 118.

⁵¹ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк. 41 зв.

⁵² Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк. 41 зв.

⁵³ Там само. – Спр. 9, арк. 494.

⁵⁴ Там само. – Спр. 7, арк. 362.

⁵⁵ Там само. – Арк. 387.

⁵⁶ Там само. – Спр. 9, арк. 557.

слугами того з братів, хто призначає на виживство. Після завершення урядування підстарости Андрія Русина 24.01.1567 р. та заміни виживства вознівством протягом 1567–1569 рр., Семенович продовжив свою службу на уряді уже як підписок («дяк замку Луцкого») з 1569 по 1576 р., тобто як слуга гродського писара Федора Русина (1564–1570 рр.)⁵⁷. В іншому випадку, коли з 1.12.1565 по 26.02.1566 р. уряд підстарости тимчасово посідав Петро Хом'як (Додаток А, В), половина його слуг-вижив – це ті люди, які служили підстарості А. Русину: Кохан Василевич, Олізар Житинський, Степан Герецький, Федір Степанович (див. Додаток С). Цікаво, що після 28.02.1566 р., коли підстаростою знову стає А. Русин, вони продовжують свою службу, що прямо вказує на нормативність такої адміністративної практики. Відтак, можна говорити про звичаєву норму перепідпорядкування. Ймовірно, що саме такі «спільні» слуги офіційно іменувалися «приказними» (*приказный слуга*), хоча в наших джерелах стосовно вижив це поняття не зустрічається. За Н. Горбачевським, це «слуга, належний до якогось пана, але відданий ним на тимчасову службу до іншого пана»⁵⁸.

Підвищення до статусу старостинського слуги тягло за собою виконання певних послуг за дорученням кн. Корецького, які не обов'язково торкалися повноважень замкового уряду. На жаль, прямих свідчень про обставини переміщення по службовій драбині в джерелах немає. Ми не знаємо, чим це викликалося і як сприймалося усталення нових взаємовідносин. Вищезгаданий слуга-вижив підстарости А. Русина Ф. Степанович як слуга старости фіксується на виживстві 22.05.1567 р.⁵⁹. Гуцко Соколович, згідно з записом від 25.01.1565 р. – замковий слуга, а через рік (4.04.1566) він вижує від імені старости, проте у тому ж році (11.06. і 9.07) знову вижує як слуга А. Русина. Цікаво, що до цього той же Соколович як замковий слуга на виживство надається підстаростою А. Русиним, а як слуга старости – ворітним. Проте спостерігаються й зворотні приклади. Так, М. Мико-

ласевич (він же М. Барв[ф]/Барбер) після п'яти років виживства в ролі слуги князя-старости надається 15.06.1566 і 24.12.1566 р. на виживство як слуга підстарости А. Русина (Додаток С). Однак не випадково, на нашу думку, друге, професійне прізвище Матиса Миколаєвича – Барвір, яке вказувало на ремесло і міську осілість, почало фіксуватися лише тоді, коли він у 1566 р. став слугою підстарости А. Русина. Схоже, що саме він до серпня 1567 р. перейшов на службу до володимирського підкоморія О. Б. Семашка. Згідно з записом від 15.08.1567 р., вікарій луцького кафедрального костелу Мацей доручив позичені у Матиса Барвіра півтори копи грошей відповідальному за костельний шпиталь: «...поручил есми заховати кнзю (ксьондзу. – В.П.) Петру, проборцеви шпиталя святого духа»⁶⁰. Ці та інші приклади ще раз підтверджують думку, що службова належність вижив не була прямо пов'язана з їхньою основною сферою діяльності й тому навряд чи мала тісний службовий і особистий зв'язок із замковими урядниками.

Безперечно, слід відрізнити факти разових службових доручень, тобто ситуативного виживства, коли слуга нижчого урядника іменується слугою вищого, від повного переходу на службу до іншого пана. Так, І. Л. Лидухівський до свого виживства в 1561–1562 рр. служив писарю луцького старости кн. Сангушковича Кошерського Роману Перевиському. В скарзі від 14.12.1560 р. колишній замковий писар називає Лидухівського своїм слугою, описуючи, як кременецький зем'янин Федір Лудвиський напав на помешкання Перевиського в Кременці: «Пришодши умыслне моцно к гвалтом на господу мою, у дом до писара месткого (тобто, писаря кременецького магістрату. – В.П.), ... мене самого мало о горло не приправил. И в тот час з господы моее взял служебника моего Ивана Лидуховского, который в мене служил и вси речи мои заведаль»⁶¹. Остання фраза вказує на якусь дотичність Лидухівського до писарських послуг (підписок-дяк?). А 26.12.1560 р. він уже з'являється на виживстві як слуга

⁵⁷ Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярій ... – С. 346.

⁵⁸ Словарь древнего актового языка Северо-Западного края и Царства Польского / Составлен архивариусом Центрального архива древних актовых книг губерний: Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской, членом Виленской археографической комиссии Н. Горбачевским. – Вильно, 1874. – С. 280. «Приказца, приказный» фігурує в статті Другого Литовського Статуту: «Если бы хто до кого слугу приказал, а тот слуга зашкодивши втекъ отъ него прочь» (Статут Великого князства Литовского 1566 года. Розд. XII, арт. 14) // Временник императорского московского общества истории и древностей российских. – Кн. 23. – М., 1855. – С. 171.

⁵⁹ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 229.

⁶⁰ Там само. – Арк. 397.

⁶¹ Там само. – Спр. 3, арк. 7.

підстарости Б. Сови (запис від 28.12.1560)⁶². Його останнє виживство як слуги підстарости датується 12.12.1562 р.⁶³, після чого з 27.02.1563 р. бачимо його слугою дворянина Василя Петровича Загоровського⁶⁴, призначеного королем «*поборцею мит волинських от товаров купецкихъ*» (запис 18.01.1562)⁶⁵, а з серпня 1563 р. – орендарем (разом з Михайлом Єловичем Малинським) волинських мит на три роки⁶⁶.

Попри той факт, що при уповноваженні на виживство соціальний статус слуги не вказувався, він мав вирішальне значення у тих правових процедурах, які безпосередньо торкалися шляхти. У поодиноких випадках сторона прямо вимагала надати вижем особу шляхетського стану (за шість років зустрілося три такі факти). Так, Матвія Ширея у 6.01.1566 р. запрошував кн. В. С. Сокольський, «*просячи о вижа врядового, чоловіка доброго, шляхтича, которий аби был на тот час, кгда дворянин гсдрский, водле выроку з двору его млсти гсдрского зосланный, форобы малжонки князя Василя Сокольского княги Ганны Монтовтовны огледати будет*»⁶⁷. Той же Ширей раніше призначався як шляхтич вижем на вимогу Борзобогатих: «*...просечи о вижа врядового, чоловіка якого доброго, шляхтича*» (25.03., 24.04.1564)⁶⁸. Принагідно відмітимо часті зміни зверхників цього шляхетного вижа, який служив тим же Борзобогатим (Додаток С). Уперше (11.01.1562) він фіксується слугою Б. Сови; останнє виживство від Б. Сови – 4.06.1563 р. Після обрання нового підстарости Ширей у другій половині 1563 р. переходить на службу до І. Я. Борзобогатого Красенського. У тому ж році його як слугу Борзобогатих звинувачено у вбивстві лучицького тивуна (Лучиці – маєток луцького костелу св. Трійці, з духівництвом якого Борзобогаті постійно ворогували). У

1564 р. Ширея як слугу притягнуто до суду, проте Борзобогатим вдалося відвести позов (запис від 17.02.1564)⁶⁹. Через місяць, 25 березня, Ширей знову з'являється на врядовому виживстві – вже від імені підстарости А. Русина⁷⁰. Цей приклад демонструє умовність службової належності, точніше – умовність особистого зв'язку слуги і пана. Таким чином, статус слуги був наслідком певної формалізації в момент призначення на публічну справу, коли організація процедури вимагала відповідної службової репрезентації, котру не слід сприймати як особисту залежність від замкових урядників. Ситуативність виживства дозволяла легко поєднувати його з іншими службами. Так, вищезгаданий Василь Єзерський фіксується на виживстві за місяць до своєї появи в ролі луцького підключого (намісника ключника Олександра Марковича Жоравницького): 7.02.1567 р. він як служебник старости вручає земський позов М. Ф. Мишці-Варковському⁷¹; 15.02.1567 р. Єзерський вижував у Луцьку при складанні тестаменту Зиновії Мордвинівни Яцкової Жабокрицької – тещі чинного на той час луцького підключія Льва Стубельського, а через півтора місяці сам виступає на посаді підключого (27.03., 2.04.1567)⁷².

В). Регулярність виживств. На умовність особистого службового зв'язку вижа з паном-урядником вказує не тільки варіативна фіксація службової належності, але й частотність службових призначень. Як впливає з Додатку В, чисельність слуг, залучених до виживства лише по одному або по два рази, була чималою. На підставі цих фактів (без урахування красно-сільських бояр, слуг писаря Ф. Русина і спільних вижив) було складено таблицю № 2, яка наочно характеризує ситуативність службових доручень на виживство.

62 Там само. – Спр. 3, арк. 17.

63 Там само. – Спр. 4, арк. 193 зв.

64 Там само. – Спр. 5, арк. 41.

65 Там само. – Спр. 4, арк. 20.

66 Метрыка Вялікага княства Літоўскага: Кніга 44: Кніга запісаў (1559–1566). / Падрыхтаваў А.І. Груша. – Мінск: «Арты-Фэкс», 2001. – С. 89–91 (№77).

67 ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 3; Левицький О. Ганна Монтовт // На переломі. Друга половина XV–перша половина XVI ст. (Історія України в прозових творах та документах) / Упор. і автор передмови О.В. Русина. – К., 1994. – С. 115.

68 ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 51, 65.

69 Там само. – Спр. 6, арк. 43 зв. – 45.

70 Там само. – Спр. 6, арк. 51.

71 Там само. – Спр. 9, арк. 60.

72 Там само. – Арк. 132, 138 зв.: «...и хотячи пан Василей Езерский, подключий замку луцкого, пану своему его млсти пану А. М. Жоравницкому ключнику и городничому луцкому о томъ дати знати, просил, абы то (заява до городських книг. – В.П.) было записано».

Таблиця 2

**Одно- і дворазові виживства слуг луцьких замкових урядників
у 1561–1566 рр.**

Урядники	Час урядування	Одноразові виживства	Дворазові виживства	Загалом слуг-вижив
Староста кн. Б. Корецький	12.1560 – 31.12.66 (1576)	16	5	24
Підстароста Б. Сова	12.1560 – 4.10.63	9	2	27-28
Підстароста А. Русин	4.10.63 – до 31.12.66	18	11	61-66
Підстароста П. Хом'як	1.12.65 – 26.02.66	1	3	6
Писар Іван Хребтович	29.03.62 – 1.08.63	5	3	13
Ворітний В. Красовський	1.04.61 – до 31.12.66	16	6	22-25
Замкові слуги	12.1560 – 31.12.66	2	–	2
Загальне число слуг + 22 бояр з Красного	—	67	30	155-164+22 = 177-186

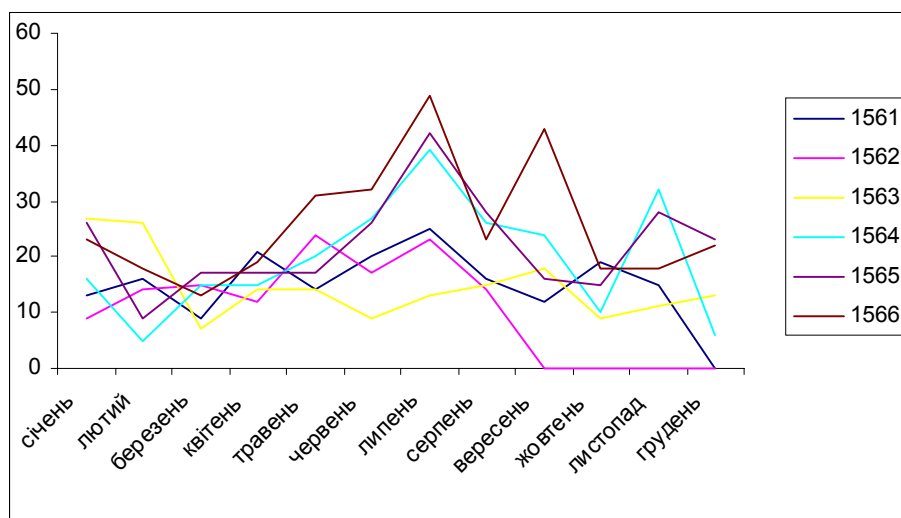
Особи, які лише разово залучалися на виживство, становлять 36% від загального числа слуг-вижив; слуг, що надавалися двічі на виживство, нараховується 16%. Разом одно- й дворазові виживства становлять 51% від числа слуг-вижив (177–186 осіб), а також бл. 10% від загального числа виживств у 1561–1566 рр. (1340 виживств). Отже, фактично половина вижив, які надавалися Луцьким замковим урядом у 1561–1566 рр., брала участь у правових процедурах лише епізодично – один або два рази. Але це не значить, що виживство не розглядалося як усталена і постійна служба. Саме так використовували красносільських бояр: регулярність їхніх виживств складала в середньому 6-7 виїздів на рік для кожного боярина⁷³.

Частотність надань на виживство не можна розглядати у відриві від кількості їх замовлень. Чисельність виживств перебувала у прямій залежності від активності сторін, які ініціювали проведення правових процедур, потребуючи для цього урядового освідчення. Спроба підрахунку загального числа виживств щомісячно протягом 1561–1566 рр.⁷⁴ фіксує стрімке зростання публічно-правових процедур, починаючи з 1564 р. – від початку проведення судово-адміністративної реформи у ВКЛ. Очевидно, що різке збільшення правових процедур не могло бути задоволене обмеженим і непостійним контингентом урядницьких слуг та красносільських бояр, залучення яких також зростає.

⁷³ Поліщук В. Врядове виживство красносільських бояр ... – С. 231.

⁷⁴ Поліщук В. Врядове виживство в структурі публічно-правових процедур ... – С. 108 (див. табл. 6).

	1561	1562	1563	1564	1565	1566
січень	13	9	27	16	26	23
лютий	16	14	26	5	9	18
березень	9	15	7	15	17	13
квітень	21	12	14	15	17	19
травень	14	24	14	20	17	31
червень	20	17	9	27	26	32
липень	25	23	13	39	42	49
серпень	16	14	15	26	28	23
вересень	12 ?		18	24	16	43
жовтень	19 ?		9	10	15	18
листопад	15 ?		11	32	28	18
грудень ?	?		13	6	23	22

Щодо виконавців одно- й дворазових виживств, то, на жаль, джерела не дозволяють встановити, які функції виконували ці слуги в інших сферах життя (приватних, службових, господарських). Ясно, що виживство не було їхнім основним – професійним заняттям. Найімовірніше, залучення їх до виживства було пов'язане з тимчасовістю урядування підстарости і писаря (2–4 роки), які, схоже, формували власну групу слуг для виконання публічних послуг замкового уряду. Так, ворітний В. Красовський, заміщаючи підстаросту, покладався на його слуг або красносільських бояр. За квітень 1561 р. при наданні на 16 виживств (11 осіб) шестеро з вижив були слугами підстарости, а п'ятеро – красносільцями⁷⁵.

Найбільше одно- й дворазових виживств спостерігається серед старостинських слуг. Це можна пояснити ситуаційною присутністю цих слуг на Луцькому замковому уряді, де вони, ймовірно, виконували якісь особисті доручення князя-старости, персонально не при-

сутнього в замку. На цю думку наводить фіксація в якості вижив двох князівських *коморників* – Ждана (3.02.1561) та Прокопа Андрієвича (24.06.1562) (Додаток В: табл. В.1), для яких, очевидно, виживство було випадковим дорученням. Ближчим до публічної урядової послуги був уже згадуваний луцький «балвір» Матис Миколаєвич, який регулярно виїздив на виживство в 1561–1566 рр. по 2–3 рази на рік. Приватні справи, в яких фігурує Миколаєвич, вказують на прибутковість його ремесла і деяку спорідненість з виживством, адже лікар також мав оглядати тілесні ушкодження і поранення. 19/22.06.1566 р. на приятельському єднанні у справі побитої селянки, підданої луцького Троцького костелу (піддячий Т. Хоєнський припоручав у Луцьку шляхтича Сенюта за звинуваченням його служебника Жардецького у побитті жінки), Сенюта «не чинячи на него (свого служебника. – В.П.) права, єднал и мел з угоды нашею за барберство (за лікування. – В.П.) 4 копы грошей а за рантух

⁷⁵ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк. 82 зв. – 99 зв.

*флямський зопсований 50 грошей мел дати*⁷⁶. Як бачимо, відшкодування тілесних ушкоджень супроводжувалося послугами лікаря, якому винуватці сплачували певну суму за лікування. Проте і сам «балвір», проживаючи у Луцьку, ставав жертвою сварок на побутовому рівні. У записі від 5.02.1566 р. він оскаржив шляхтянку Настасю, дружину Матвія Підгаєцького, яка «*на беседе в дому Гуцковомъ, мещанина луцкого, за Глушцом ... змовившися з служебником своим Михалкомъ, такъ же з господаремъ домовымъ Гуцком и з жоною его, стали мя (М. Миколаєвича. – В.П.) бити и поличковати и за лобъ рвати*»⁷⁷. Серед пограбованих речей цирюльник назвав, крім 70 грошей, корд з ножами, «*копяняк*» (кобеняк) та шубу. А ось 13.02.1566 р. звинувачено його самого як служебника старости: луцький ландвійт С. Романовський вимагав у Миколаєвича своє сідло, передане до схову. Цирульник, будучи на уряді, виправдовувався тим, що узяв це сідло як платню за лікування служниць дружини луцького війта і королівського маршалка Михайла Єла Малинського: «*Правда дей, ижъ седло его ему не далъ, аж ми первой отдад три копы грошей, што ми прирек (ландвійт. – В.П.) от жонокъ ее млсти панее Малинское за лекарство платити*»⁷⁸. Ландвійт відмовився від попередньої обіцянки заплатити за лікування, заявивши, що платитиме його дружина. Сторони не змогли поладити спір і ворітний склав їм судовий рок на замковому уряді за два тижні⁷⁹. Як бачимо, оплати за лікування не йшли в порівняння з оплатою виживських послуг, що вказує на другорядність «основного фаху», принаймні для тих виживів, які надавалися ситуативно.

Одноразові доручення на виживство могли свідчити не тільки про те, що постійних слуг на уряді не вистачало, але й про неабияку важливість правової процедури, яка вимагала присутності офіційного свідка зі статусом шляхтича. Ця соціальна ієрархізація правових процедур характеризується виживством замкового ворітного Войтеха Красовського, якого у січні-лютому 1563 р. не раз «замовляв» дворянин В. П. Загоровський, готуючись ув'язати на

короля маєтки волинських митників Борзобогатих Красенських (Додаток В: табл. В. 1), які порушили орендний контракт і не сплатили до королівського скарбу митні збори. Після цих процедур ворітний на виживстві більше не виступав, хоча й надалі заміщав підстаросту. Раніше, в 1561 р., Красовський двічі фіксується при відправленні офіційного освідчення, яке не можна повністю кваліфікувати як виживство. Так, 9 квітня він як намісник підстарости оглядає «форобу» кн. М. В. Четвертинського, котрий у такий спосіб намагався уникнути позову до королівського суду від маршалка П. Б. Загоровського. І хоча ворітний особисто їздив до князя, проте в якості вижа узяв з собою слугу підстарости: «*Ино я самъ, Войтех Красовский, взявши з собою служебника пана подстаростего Гришика Трушовича Обазницкого*»⁸⁰. Цікаво, що, всупереч звичаю, оглядав «форого» не виж, а ворітний, від імені якого й було занесено до замкових книг «оповедане» князя про «*неспособное здорове*». Друге «напіввиживство» ворітного пов'язане з тим же кн. Четвертинським, який, нагадаємо, в 1562 р. певний час представляв замковий уряд як *справця староства* (Додаток А). У цьому випадку ворітного було відряджено до луцького лавничого суду. На 30.05.1561 р. ландвійт склав судовий рок на луцьких шевців, які звинувачувались у вбивстві яровицького боярина князя, а останній запросив до суду підстаросту в ролі спостерігача; суд мав бути одностороннім – від магдебурзької влади, і тому замкові урядники чи повітові судді не брали в ньому участі. Відтак, урядова присутність мала б обмежитися виживством, натомість участь підстарости більше скидалася на роль стороннього свідка – *людини доброї* – без судових повноважень. Сова відмовився від запрошення, але замість себе послав ворітного: «*Я, маючи пилньи потребности свои, мусялом на тот час зъехати зъ замку проч, але просил есми товариша моего, пана Войтеха Красовского, вортного луцкого, жебы на том праве у его млсти был*»⁸¹. Повернувшись назад, ворітний посвідчив про хід суду як виж, хоча й не був офіційно уповноважений на виживство: «*Яко*

⁷⁶ Там само. – Спр. 8, арк. 201.

⁷⁷ Там само. – Арк. 33.

⁷⁸ Там само. – Арк. 40 зв.

⁷⁹ Там само. – Арк. 41.

⁸⁰ Там само. – Спр. 3, арк. 88.

⁸¹ Там само. – Арк. 114.

ж он (ворітний. – В.П.) там бывши и прииол до книг передо мною (Б. Совой. – В.П.) тыми словы сознал...». Його зізнання запис не називає виживством, формулюючи у заключній формулі як «оповедане и сознание товариша моего (Б. Сови. – В.П.), пана Войтеха Красовского...»⁸².

Як випадкові можна розглядати також декілька виживств підписки (дяка) луцького замку Гришка Трушовича, тезкою якого був слуга-виж Б. Сови Гришко Трушович Обазницький (Додаток В: табл. В.3). Уперше дяк з'являється на виживстві 18.02.1562 р. як виж, наданий від *справці* староства кн. М. Четвертинського у королівській справі про порушення зобов'язання луцько-острозького владики М. В. Жоравницького про сплав ста лаштів жита до Гданська⁸³. Зауважимо, що у цій справі Трушовича не названо підписком, а лише службником старости. Лише в пізніших записах він ідентифікується як «дяк» або «подписок», а його друге й останнє виживство за п'ять років датоване 5.01.1564 р., причому також у досить значній справі: ув'язання в луцьку митну комору чергових орендарів волинського мита – берестецьких євреїв Давида Шмерлевича та Айзека Бородавки: «...при службнику его млсти князя старосты луцкого Гришку Трушовичу, дыаку замковом, того мыта на коморе луцкой допустили и печать мытнную имъ отдали»⁸⁴. Останній раз в ролі дяка/підписки Трушович фіксується в записі луцької гродської книги від 4.11.1567 р., згідно з яким на той час він мешкав у домі володимирського підкоморія О. Б. Семашка: «(слуги О. Б. Семашка. – В.П.) выр'ывавишия з дому пана своего, в котором пан Гришко Трушович, дяк замку Луцкого мешкаеть...»⁸⁵. Через рік, 5.09.1568 р., на сторінках книги Луцького земського суду він згадується як підписок земського писаря М. Ф. Коритенського⁸⁶. Земським підписком він, ймовірно, перебував до своєї смерті в 1570 р.⁸⁷ Як бачимо, виживство нижчих замкових урядників не було чимось надзвичайним з огляду на характер виживства як одноразового доручення, що в

даному випадку пов'язувалося з високим рангом самих процедур.

Хто ж залучався на виживство регулярно? Серед 24 слуг-вижив старости, зафіксованих протягом 1561–1567 рр., таких було тільки трое. Крім М. Миколаєвича (Барв[?]фа), варто згадати Мартина Видковського і Павла Яновича Невишського. Про Видковського немає ніяких додаткових відомостей, крім фіксації виживств. Натомість Невишський ідентифікується зі службниками попереднього луцького старости, кн. А. М. Сангушковича Кошерського. Це підтверджується оригінальним підписом Невишського на випісі з луцьких замкових книг від 21.02. і 18.03.1560 р.⁸⁸, що дозволяє скоригувати підпис у публікації судового позову від 1.03.1560 р., де стоїть «Павло Гневиский». На нашу думку, це помилка в написанні прізвища Невишського. Сумнів викликає не тільки прочитання прізвища чи ідентифікація його зі слугою-вижем старости Б. Корецького, а і його службовий статус на уряді князя-старости Кошерського. Коли позов за підписом *Гневиского* від 1.03.1560 р. як правовий доказ вписували до луцьких гродських книг наприкінці XVI ст., то супротивна сторона заперечила правоздатність документа у зв'язку з тим, що замковим писарем на той час була інша людина: «...который позов с печатью под старостега (кн. О. Сокольського. – В.П.) с подписом руки Павла Гневиского, которого Гневиского его млст пан волинский (тобто, староста. – В.П.) за писара быти не признавал и писаром николи не был»⁸⁹. Відомо, що в 1550-х рр. замковим писарем луцького старости кн. А. М. Сангушковича Кошерського був Роман Перевиский. Збереглася низка випісів з замкових книг за його власним підписом (як оригіналів, так і надрукованих). Однією з крайніх дат його писарства, згідно з луцькими замковими книгами, є 29.06.1560 р. за підписом: «Роман Перевиский, писарь»⁹⁰, що не залишає сумніву в терміні перебування на цій посаді до смерті старости кн. Сангушковича Кошерського († 8.10.1560). Зважаючи на цю

82 Там само. – Спр. 3, арк. 114.

83 Там само. – Спр. 4, арк. 39.

84 Там само. – Спр. 5, арк. 240 зв.

85 Там само. – Спр. 8, арк. 453 зв.

86 Там само. – Ф. 26: Луцький земський суд, оп. 1, спр. 1, арк. 232.

87 Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярій... – С. 346.

88 ЦДІАК України. – Ф. 256: Любомирська, оп. 1, спр. 1, арк. 56–57.

89 Архив ЮЗР. – К., 1907. – Ч. 8. – Т. 4. Акты о землевладении в Юго-Западной России в XVI–XVIII ст. / Под ред. М. Владимировского-Буданова. – С. 335.

90 ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 167.

обставину, можна припустити, що П. Невишський (Гневиський) був підписком (дяком) замкового уряду, а це не давало йому права підписувати в'їздові виписи і судові позови. Як служебник старости Корецького Невишський уперше вижував на процедурі «заводу» землі (подання в держання), на якій підписав «лист визнаний», поставивши власну печатку на прохання Федора Оникієвича Билинського (віновий лист від 13.06.1564)⁹¹. Осілість Невишського як луцького міщанина-шляхтича локалізується за заявою М. Ф. Мишки Варковського про напад Борзобогатих на дім Невишського у Луцьку (бл. 4.10.1565) – в помсту за виживство на користь Мишки: «*Петръ Иванович Борзобогатый з ынишею братею [...], вломившия кзвалтомъ в домъ его, в м[і]сте Луцкомъ, его самого збили, змордовали и зранили и д[і]вку, сестричну его на ймя Ягнежку, самъ Петръ Борзобогатый зкзвалтовал и, взявши за горло, до реки Стыра за парканъ выволокиши, хотели у рече Стыре втопити*»⁹². Після такої наруги Борзобогатих це виживство стало останнім для Невишського, після чого він зникає зі службового обр'їу Луцького замкового уряду, принаймні – більше не фіксується в городських книгах. Додамо, що вказівка на «дом его в м[і]сте», на відміну від «господи» як

найманого тимчасового помешкання, свідчить про власницьку садибу, причому замкового при-суду, оскільки у податкових реєстрах луцьких міщан 1564 р. вона не фіксується⁹³. Виживський рекорд Невишського на службі у кн. Корецького – 23 виїзди в 1564 р., 15 – в 1565 р. М. Видковський активно залучався в 1563 р. – 10 виїздів, в 1564 р. – 8, в 1566 р. – 4, а в 1562 і 1565 рр. – лише по одному виживству.

Розглянемо найбільшу кількість виживств окремих слуг детальніше. Не випадково до цього найчастіше залучалися слуги підстарост, які безпосередньо перебували при уряді. Зокрема, серед слуг Б. Соби виділяються: Ж. Г. Бортновецький: 18 виживств – в 1561 р.; Іван Василевич (Чешейко): 10 – в 1561 р.; Степан Климович: 15 – в 1561 р., І. Л. Лидухівський: 27 – в 1561 р., М. Ширей: 9 – в 1563 р. Серед слуг підстарости А. Русина: П. Сенницький: 8 – в 1564 р. і 11 – в 1566 р.; К. Василевич: 13 – в 1565 р. і 15 – в 1566 р.; Г. Т. Гуляницький: 12 – в 1565 р.; С. Заблоцький: 9 – в 1564 р.; С. Герецький: 25 – в 1566 р.; Л. Грушовський: 19 – в 1564 р. і 14 – в 1565 р.; М. Ширей: 14 – в 1564 р. Наведені показники є максимальними. З даних табл. 3 бачимо співвідношення чисельності слуг і бояр та частотність виживств від кожної особи щорічно.

Таблиця 3

**Співвідношення чисельності слуг і бояр
з частотністю їхніх виживств**

Частотність виживств на рік для кожного слуги	Роки					
	1561	1562	1563	1564	1565	1566
	Чисельність слуг (слуги урядників + красносільські бояри)					
1 – 2	13 + 1	24 + 5	8 + 1	19 + 4	26 + 4	27
3 – 5	6 + 5	6 + 2	4 + 4	10 + 4	6 + 3	5 + 4
6 – 8	1 + 4	+ 4	1 + 4	2 + 5	3 + 1	3 + 2
9 – 15	2 + 2	—	1 + 1	2 + 3	4 + 5	5 + 3
16 – 20	1	—	—	1	+ 2	+ 2
21 – 30	1	—	1	—	—	1 + 1

Як видно з цих цифр, середній показник виїздів на рік вивести практично неможливо, оскільки велика кількість (близько половини) одно- й дворазових виживств урівноважується такою ж кількістю виживств від постійних

слуг. Факти переходу слуг-вижив від одного урядника до іншого, а також висока частотність виживств (15–25 виїздів на рік) дозволяють виокремити з-поміж маси слуг-вижив невелику групу «професіоналів», які нарівні з крас-

⁹¹ Там само. – Спр. 6, арк. 103.

⁹² Там само. – Спр. 7, арк. 335 зв. – 337 зв.

⁹³ Там само. – Ф. 49: Потоцькі, оп. 2, спр. 111, арк. 20 – 31 зв.

носільськими боярами були задіяні найактивніше, ймовірно, отримуючи з виживства сталий прибуток, про який нічого певного сказати не можна⁹⁴. Однак їхня служба була обмежена часом урядування «керівників» – замкових урядників. Сталий характер мала лише кінно-кур'єрська служба красносільських бояр, на яку не впливала «зміна кадрів» на уряді. Однак і для красносільців виживання закінчилося після 1567 р. – із запровадженням уряду вогню в Луцькому повіті.

Виживство як служба, не маючи конкретного посадового закріплення, збігалось з практикою передоручення паном своїх повноважень, коли вижем могла стати людина з будь-якою соціальною (шляхтич, боярин, міщанин, селянин) чи службовою (дворянин, ворітний, підписок, комірник) ознакою. Розглядаючи соціальне розмаїття вижив, слід брати до уваги, що вибір вижа нерідко визначався соціальним статусом сторони, яка провадила правову процедуру, і характером правопорушення. І хоча в урядовому призначенні на виживство відбивався васальний (повиннісний) характер особистої підлеглості (пан наказує слугі їхати вижем), немає підстав розглядати вижив як приватних слуг урядників, пов'язаних тісною залежністю від пана поза урядовою сферою: приклади довільної зміни службової підлеглості свідчать про протилежне. Виживство – з'єднувальна ланка між офіційною владою та публічно-правовим простором. Це двоскладове явище, що відображає як механізм влади, так і публічний простір. Яким бути вижу вирішує не тільки уряд, але й вимоги публічної процедури. Виживством вимірюється час проведення процедури. І навпаки, тривання процедури визначає роль вижа, коли він стає носієм передоручених публічних повноважень замкового уряду. Таким чином, у виживстві вимоги публічно-правової сфери сполучаються з репрезентацією влади.

Зібрані факти можна розглядати як у динамічному (регулярність виживств), так і в статичному (соціальний статус і службова належність вижив) аспектах. На жаль, їх неможливо поки що порівняти з функціонуванням виживства в інших замкових урядах Великого князівства Литовського, зокрема, Волинських – Володимира й Кременця, книги яких за цей період не збереглися. Очевидно, що луцькі вижі відображали місцеву регіональну (повітову) специфіку соціальних процесів, які в інших повітах виглядали би інакше – менш динамічно (за винятком столичних регіонів)⁹⁵. Обидва аспекти – лише способи бачення процесу повсякденної рутини – неприкметної і часто-густо ризикованої службової повинності, яка загалом лишалася у тіні. Ця рутинна – виконувати доручення пана-урядника, їздячи по маєтках і оглядаючи наслідки збройних наїздів, тілесні поранення селян і слуг, заступання за межу, переорання нивки, викіс сіножатей, сплав ставу, викрадення худоби, викочення селян, обсилення сусіда-кривдника, вручення нагадувальних листів чи судових позовів тощо – була введена на поверхню письмової фіксації завдяки створеному Статутом 1529 р. юридичному значенню виживства (незаперечність свідчення як монополія на істину), і, загалом, поширенню писаного права, яке вивищувало роль писаного документа. Однак для історичного розгляду суспільних явищ і механізмів влади малоприметні вижі набувають значення головних «свідків подій» і незамінних коліщаток, які виконували свою, ще далеко не з'ясовану, роль у протоколюванні вписів урядових книг («вижово зізнання»), а отже, як згодом і возні, у складанні історичних джерел. У соціальному аспекті, не маючи певного соціального виміру, вони стають ієрархічним відображенням пізньосередньовічного суспільства українських земель Великого князівства Литовського.

⁹⁴ Загалом можна спробувати вирахувати приблизний зарібок вижа, виходячи з розцінок, встановлених постановою Віленського сейму 1551 р., згідно з якою сторона мала платити вижу один гріш «помильного» – за кожну мило в один бік. Проте ми не ставили собі такого завдання, розуміючи, що «помільним» для зацікавленої сторони справа аж ніяк не обмежувалася.

⁹⁵ Наприклад, цікаво було би порівняти з функціонуванням виживства у Вільнюському замковому уряді, книги якого збереглися у складі Литовської метрики. Це 24 книги за 1542–1566 рр., що дійшли до нас у вигляді копій кінця XVI ст.: Grimsted, Patricia Kennedy. Układ i zawartość Metryki Litewskiej // Archeion. – Т. LXXX. – Warszawa, 1986. – С. 131; Кяупене Ю. Книги вильнюського замкового суда XVI в. в составе Литовской Метрики // Литовская метрика. Тезисы докладов межреспубликанской научной конференции. Апрель 1988 г. – Вильнюс, 1988. – С. 42–44. Lietuvos Metrika (1542 m.). 11-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). [Литовская Метрика. 11-я Книга судных дел (Копия конца XVI в.)]. Parengė I. Valikonytė, S. Viskantaitė. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, XL+119 p.

Додаток А

Урядники Луцького замкового уряду, які надавали вижив у 1560–1567 рр.

Ім'я урядника	Уряд або служба й час посідання	Джерело інформації: ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 1-9.	Число слуг- вижив
Кн. Богуш Федорович Корецький († 1576)	Староста: бл. 31.11.1560 – † 19.08.1576	спр. 1–8	24 (до 30.12.1567)
Кн. Матвій Васильович Четвертинський († 14-16.05.1562)	Справця староства: 10.10.1559; 29.05.1561; 22.01.; 27.01.– 5.03.1562;	Спр. 1, арк. 72 зв.; спр. 3, арк. 115 зв.; спр. 4, арк. 24 зв., 27–50; 84 зв.	5
Загоровський Петро Богданович, господарський маршалок († 1572)	Справця староства: 5.09.1562	Спр. 4, арк. 182 зв., 183 зв.	2
Сова Борис Іванович († після 5.10.1585)	Підстароста: 11.1560 – 15.09.1563	Спр.3, арк. 1; спр. 5, арк. 154	27–28
Русин Андрій Іванович († серпень 1572)	Справця староства: 7.07. – 5.08.1562 Підстароста: номінація 1.08.1563; 6.10.1563 – 29.11.1565; 28.02.1566 – 24.01.1567	Спр. 4, арк. 140–162 зв. Номінація: спр. 5, арк. 123 зв.; спр.7, арк. 406; спр. 8, арк. 55 спр. 9, арк. 32	5-7 – справці; 56–59 – підстарости
Хом'як Петро Іванович	Підстароста: 1.12.1565 – 26.02.1566; 28.01.1567 – 1570	Спр.7, арк. 410 зв. спр. 8, арк. 54; спр. 9, арк. 34	30–34 (до 30.12.1567)
Дешковський Василь Васильович († після 1574 ?)	Писар: зг. 13.06.1561 – 21.03.1562	спр. 3, арк. 128 спр. 4, арк. 55 зв.	2
Хребтович Богуринський Іван Іванович († після 13.04.1588)	Писар: 29.03.1562 – 1.08.1563	спр. 4, арк. 59 зв. спр. 5, арк. 123	12 – 13
Хом'як Гурін Маскович (1565 ?)	Писар: 1.08.1563 – до 4.01.1564	Номінація: спр. 5, арк. 123	—
Русин Федір Іванович († до серпня 1577)	Писар: 6.01.1564 – 11.1570	Номінація: Спр. 5, арк. 172; спр.12, арк. 443	7 (до 31.12.1566)
Красовський Войтех	Ворітний: зг. 1.04.1561 – між 25.06. та 4.07.1567	Спр. 3, арк. 82 зв. Спр. 9, арк. 279 зв., 289	22 – 25
Костевич Василь	Ворітний: перша зг. 4.07. 1567	Спр. 9, арк. 289	—
Трушович Григорій (Гришко)	Дяк (підписок): зг. 4.05.; 26.06.; 2.07.1565; 2.04.1567	Спр. 7, арк. 87 зв., 172 зв., 177 зв. Спр. 9, арк. 139	—

Додаток В

**Особовий склад виживів
луцького замкового уряду в 1560–1567 рр.**

Пояснення таблиць Додатку В: Таблиці демонструють перелік слуг, які виступали вижами з Луцького замкового уряду з грудня 1560 по грудень 1567 рр. Слуги згруповані за принципом підлеглих (хто чий слуга). Іменування слуг подається за оригінальним правописом замкових книг. У графі іменувань, у круглих дужках, подані варіанти імен виживів, що зустрічаються в різних записях. Зірочкою (*) позначені особи, які служили різним урядникам. Напроти кожного слуги першою цифрою вказується кількість виживів за рік; після похилої риски (/) – дата (число, місяць) першої, другої і останньої фіксації в записях замкових книг; у круглих дужках подається посилання на аркуш (арк.) замкової книги за вищевказаний рік. Дана таблиця співвідноситься з **Додатком А** (Урядники Луцького замкового уряду, які надавали виживів у 1560 – 1567 рр.). У графі вказані роки відповідають луцьким замковим книгам (спр. №), що зберігаються в: ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3–9.

Таблиця В.1

Вижи-слуги кн. старости Богуша Корецького

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).					
	1561 – спр. 3	1562 – спр. 4	1563 – спр. 5	1564 – спр. 6	1565 – спр. 7	1566 – спр. 8
Андреевич Прокоп, коморник князя	—	1/ 24.06. (122 зв.)	—	—	—	—
Василевич Сасин	—	1/ 8.03. (51 зв.)	—	—	—	—
Видковский Мартин	—	1/ 9.08. (162 зв.)	10/ 1.02. (26)	8/ 10.02. (16 зв.)	1/ 8.11. (372 зв.)	4/ 16.06. (188)
Груженский Ждан	—	—	—	—	—	1/ 16.09. (389)
Дурицкий Иван	—	—	1/ 13.11. (204 зв.)	—	—	—
Ждан, коморник князя	1/ 3.02. (54)	—	—	—	—	—
Ковгун Федор	—	1/ 15.06. (119)	—	—	—	—
Красносельский Грицко (Григорей) Иванович	—	—	—	—	—	2/ 28.04. (110 зв.) 29.05. (169 зв.)
Красовский Войтех, воротний замку луцкого	2/17.02. (88); 28.05.(114)	—	2/ 7.01. (10 зв.); 16.01.(16)	—	—	—
Куневский Семен Елович	—	—	—	1/ 31.01. (12 зв.)	—	—
Манойлович Лавр□	—	1/ 7.05. (78 зв.)	—	—	—	—
Миколаевич Матыс (Барв□ф)	2/ 17.02. (63); 8.03. (75)	1/ 28.04. (71)	2/ 15.01. (14 зв.); 17.06. (91)	2/ 11.06. (99 зв.); 7.07. (134)	3/9.01. (6); 12.06. (146); 25.08.	1/ 22.02. (51 зв.)
Невишский Павло Янович*	—	1/ 4.03. (48 зв.)	8/ 23.03. (46)	23/ 6.03. (28 зв.)	15/ 29.01. (29 зв.) – 17.10. (333 зв.)	—

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).					
	1561 – спр. 3	1562 – спр. 4	1563 – спр. 5	1564 – спр. 6	1565 – спр. 7	1566 – спр. 8
Пилип, рудлевский боярин князя	—	—	—	—	—	1/ 15.09. (374)
Рогачовский Ярофей Гуторович (Гутор)	—	1/ 11.08. (166)	—	—	—	—
Свищовский Тихно Андреевич	—	—	—	—	1/ 24.12. (439 зв.)	1/ 18.04. (94 зв.)
Семенович Иван	—	1/ 23.05. (96 зв.)	—	—	—	—
Сеностр[?]ский Грицко	—	—	—	—	—	1/ 27. 09 (402)
Соколович Гуцко*	—	—	—	—	—	2/ 4. 04 (80 зв.); 9.07 (233 зв.)
Степанович Федор*	—	—	—	1/ 25.11. (277)	—	—
Трушович Гришко*, дьяк (подписок) замку луцкого	—	1/ 18.02. (39)	—	1/ 5.01. (спр. 5, арк. 240)	—	—
Юхнович Федор	—	2/ 2.05. (74); 7.05. (78 зв.)	—	—	—	—
Янович Юрей	—	—	—	—	—	1/ 15.09. (375)

Таблиця В.2

Вижі-слуги справці кн. Матвія Васильовича Четвертинського

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.) 1562 р.
Костюшкович Хведор (Федор)	2/ 3.02 (31); 5.03 (49)
Нареченкович Марко, боярин князя	2/ 13.02 (34 зв.); 15.02 (34 зв.)
[Зарецкий] Степан Федорович	3/ 3.02 (28 зв.); 12-18.02 (43); 18.02 (38)
Якубович Петро*	3/ 18.02 (37 зв.); 22.02 (46), 2.03 (48)
Охлоповский Иван	1/ 5.03 (50)

Таблиця В.3

Вижі-слуги підстарости Бориса Івановича Сови

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).			
	12.1560	1561	1562	1563 до 4.10.
Аристовский Ждан	—	6/ 4.02 (55 зв., 127 зв., 203 зв., 227 зв., 231)	2/ 23.01 (26); 20.07 (149 зв.)	1/ 27.02 (41 зв.)

Імена слуг-виживів	Кількість виживств за рік / дата запису замкової книги, (арк.).			
	12.1560	1561	1562	1563 до 4.10
Бортновецкий Ждан Кгабриялович	—	18/10.01 (37 зв.) – 19.12 (269 зв.)	1/ 4.01 (11 зв.)	9/ 30.01 (24 зв., 40) – 23.09 (160)
Василевич Иван [Чешейко – (24.03, арк. 80)]	1/ 28 (26)	10/ 1.01 (20 зв, 34.)	—	—
Гарасим	—	3/ 4.06 (123 зв., 165 зв., 228)	—	—
Григорович Василей	1/ 1.12 (1 зв.)	3/ 8, 16.02 (57 зв., 62 зв., 71)	—	—
[Гулялницкий] Иван Останкович	—	1/ 17.12 (205 зв.)	1/ 21.06 (62 зв.), як «боярин гедрский»	1/ 23.08 (136)
Гулялницкий Иван [Поповка]	—	2/ 22.11 (250 зв., 251), як Иван Г.	1/ 24.03 (57 зв.)	—
Гулялницкий Карпо* Юнкович	—	3/ 8.11 (242 зв., 251 зв., 266 зв.)	2/ 25.04 (64); 8.05 (80)	5/ 26.01 (21, 58 зв., 61 зв., 78 зв., 86 зв.)
Гулялницкий Сава Андреевич	—	—	1/ 29.11 (Ф.256, спр. 1 арк. 107)	3/ 11.02 (34, 42, 42 зв.)
Иван (Михайлович?)	—	—	1/ 13.03 (53 зв.)	—
Иванович Илля	—	—	1/ 30.12 (197)	—
Климович Степан	3/ 8,17, 23 (5 зв., 12, 15)	15/ 17.04 (94)	—	—
[Лещинский] Матыс	1/ 29 (18)	11/ 13.02 (59 зв.) – 31.10 (178, зв., 235)	2/ 13.03 (52 зв.); 7.04 (61 зв.)	—
Лидуховский Грицко Левкович	—	—	—	5/ 2.01 (3, 6 зв., 20, 35 зв. 68 зв.)
Лидуховский Иван* Левкович	1/ 28 (17)	27/ 8.01 (39 зв.)	1/ 24.12 (193 зв.)	—
Маркович Ян	—	—	—	1/ 18.08 (129)
Миколай .....ский	—	—	—	1/ 5.01 (7)
Миловский Сава	—	1/ 8.01 (35 зв.)	—	—
Михайлович Иван	—	—	2/ 21.03 (56, 59)	—
Обазницкий Гришко Трушович	—	1/ 9.04 (88)	—	—
Павло	—	1/ 7.02 (57)	—	—
Парцевский Станислав	—	—	—	2/ 11.04 (58); 23.04 (73 зв.)
Полоцкий Михайло Мартинович	—	1/ 28.04 (95)	—	—
Пугач Оникий	—	5/ 4.06 (122 зв., 227, 232 зв., 234 зв., 250 зв.)	5/ 11.01 (16 зв, 17 зв., 24, 58, 62)	—
Федорович Семен	1/ 28 (16)	1/ 5.11 (242)	—	—

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).			
	12.1560	1561	1562	1563 до 4.10
Халчинский Андрей	1/ 19 (13)	—	1/ 11.01 (17)	—
Ширей Матвей*	—	—	—	9/ 12.01 (13) – 4.06 (81)
Ясенский Ян*	—	4/ 31.07 (166 зв., 169, 170, 179)	—	—

Таблиця В.4

Вижі-слуги справці староства Андрія Івановича Русина

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).				
	1562	1563	1564	1565	1566
Захарчич (Захаревич) Иван	2/ 12.07 (144); 15.07 (147 зв.)	—	—	—	—
Иван	3/ 13.07 (144 зв.); 14.07	—	1/ 12.01 (4 зв.)	—	—
Криницкий (Кринский?) Лаврин	3/ 13.07 (145 зв.); 12.08; 20.08 (183)	—	—	—	—
Михайлович Иван	1/ 2.09 (178)	—	3/ 17.03 (43); 20.03; 7.05.	—	—
Павло	2/ 10.07 (143); 29.07 (155 зв.)	3/ 9.10 (175, 190 зв. 221 зв.)	4/ 23.05. (81 зв. 86); 1.10 (232 зв.)	1/ 12.06. (145 зв.)	—
Сенницький Павло	1/ 16.08 (180)	2/ 5.12 (220 зв, 221)	8/ 10.06 (98 зв.) – 28.12 (286 зв.)	6/ 6.01 (4 зв., 10, 57 зв.75, 196, 215)	11/ 15.04. (91 зв.) – 10.12 (494)
Юзеф	1/ 13.07 (146)	—	—	—	—

Таблиця В.5

Вижі-слуги підстарости Андрія Івановича Русина

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).			
	1563	1564	1565	1566
Анцухович Ждан	—	1/ 9.06 (97 зв.)	—	—
Василевич * Кохан	—	—	13/ 11.05 (97) – 26.11 (398)	15/ 13.03 (63 зв.) – 20.12 (501)
Васкович Грицко	—	—	2/ 27.04 (79 зв.); 7.05 (96 зв.)	—
Викгура Мартин Микитчич	—	2/ 18.09 (215); 23.09 (224)	—	2/ 27.06 (211 зв.); 7.07 (231 зв.)
Волский Миколай	—	—	2/ 4.10 (321); 15.10 (333 зв.)	—
Грицько	3/ 26.10 (184 зв.); 6.12 (222)	3/ 20.03 (48 зв., 50,111)	—	1/ 6.11 (237)

Імена слуг-виживів	Кількість виживств за рік / дата запису замкової книги, (арк.).			
	1563	1564	1565	1566
Гулялицький Грицко Тимошич (Тимохович)	—	3/ 17.09 (214 зв.); 20.11 (271); 27.11 (278)	12/ 6.01 (3) – 27.11 (401 зв.)	7/ 8.04 (84 зв., 86 зв., 92 зв., 112, 135 зв., 136 зв.); 30.07 (281)
Гулялицький Павло Федорович	—	1/ 9.02 (15)	—	—
Гулялицький Павло Ярмошевич	—	3/ 10.01 (2); 13.01 (5); 22.01 (8 зв.)	—	—
Дем'янович Васко	—	—	—	1/ 19.12 (498 зв.)
Д'як Грицко	—	—	1/ 14.08 (263)	—
Житинський* Олизар	—	—	—	1/ 22.04 (97 зв.)
Заблоцкий Станислав	—	9/ 19.07 (146 зв.) – 25.08 (194 зв.)	—	—
Занкович Гарасим	—	—	5/ 20.07 (209)	3/ 23.07(260 зв. 261),1.09 (320)
Занкович* Федор Иванко	—	1/ 13.06 (103)	—	—
Иванович Грицко	—	—	—	1/ 20.08 (320 зв.)
Иванович Яким	—	—	—	14/ 29.07 (275) – 19.12 (497 зв.);
Иванович Яким	—	1/ 1.06 (89)	—	—
Игнарович Матяш	—	—	6/ 17.06 (152 зв., 154, 196 зв., 212 зв., 237, 244)	7/ 7.09 (354 зв.) – 17.12 (496)
Каменецкий	—	—	1/ 12.10 (330 зв.)	—
Кгереецкий * Степан	—	—	—	25/ 31.03 (78) – 22.12 (503)
Кгрушовский Лукаш	—	19 / 15.06 (104 зв.) – 22.12 (295)	14/ 15.01 (12) – 5.08 (240)	4/ 17.03 (68, 84, 201, 202)
Климович* Павло	—	4/ 13.07 (136 зв., 181, 195, 244 зв.)	2/ 2.02 (22 зв.); 7.05 (91)	—
Кравец Ждан	—	2/ 6.09 (200); 2.10 (235 зв.)	—	—
Куцевич Миско	—	—	1/ 1.11 (362)	—
Лебедевич Михно/ Михайло (Лебедь)	—	10/ 5.04 (53) – 20.09 (217)	6/ 19.01 (15 зв., 65 зв., 284, 291, 310)	6/ 10.09 (363, 420 зв., 460, 460 зв. 483, 495)
Матвеевич Гаврило	—	1/ 18.11 (266 зв.)	—	—
Миколаевич* Матыс (Барвер)	—	—	—	2/ 15.06 (184); 24.12 (504 зв.)
Миткевич Ярмола	—	—	1/ 29.10 (356)	—
Михайло	—	2/ 10.04 (57)	—	—
Михно	1/ 9.12 (224 зв.) 2/ 25.10 (184); 30.10 (193 зв.)	—	—	—

Імена слуг-виживів	Кількість виживств за рік / дата запису замкової книги, (арк.).			
	1563	1564	1565	1566
Мишич Іван	3/ 16.11 (207 зв.); 17.12 (230)	2/ 10.01 (1зв.); 11.05 (74)	—	—
Озябел Станислав	—	—	—	2/ 9.07 (236); 26.07 (271 зв.)
Олекський*	—	—	—	1/ 22.07 (255)
Павлович Михно	—	—	1/ 15.01 (12 зв.)	—
Перхайло Миколай	—	5/ 28.02 (22, 33 зв., 52, 60) – 15.11 (263 зв.)	4/ 4.01 (1зв., 6 зв., 44 зв., 400)	12/ 12.06 (182 зв.)
Перхайло Михайло	2/ 8.11 (201, 201 зв.);	3/ 16.01 (7, 10, 11)	—	—
Романович Евсей	—	1/ 10.04 (56 зв.)	1/ 8.07 (187 зв.)	1/ 5.09 (336 зв.)
Русинович Петро	—	—	—	—
Семен	—	2/ 23.08 (193); 12.10 (235 зв.)	—	1/ 17.08 (309 зв.)
Семенович* Еско (Юско)	—	—	1/ 2.07 (178)	2/ 24.07 (256); 10.08 (296 зв.)
Семенович Тихно (Тишко)	—	—	—	—
Скалкович Федор	—	—	1/ 6.11 (380 зв.)	2/ 11.06 (182); 9.07 (233 зв.)
Соколович * Гуцко	—	—	—	11/ 15.03 (64 зв.)
Степанович* Федор	—	1/ 8.10 (233)	5/ 9.07 (190 зв., 193, 192, 193)	—
Стецкович Грицко	—	4/ 5.01 (спр. 5 арк. 230 зв.); 2.02; 14.04; 12.05	—	1/ 18.10 (433 зв.)
Трушович Исая	—	—	—	—
Чопкатович Грицко	—	—	1/ 3.05 (86 зв.)	—
Ширей Матвей*	—	14/ 25.03 (51) – 12.12 (289 зв.)	1/ 6.01 (3)	—
Ян	1/ 29.12 (236)	4/ 28.01 (11 зв.); 10.03 (35); 17.03 (40 зв., 280)	1/ 4.01 (2 зв.)	—
Яремко * (Еремей)	—	—	—	5/ 23.06 (203 зв., 208, 310, 312, 313)

Таблиця В.6

Вижі-слуги підстарости Петра Івановича Хом'яка

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).		
	з 1.12.1565	до 26.02.1566	з 28.01. по 30.12.1567
Вакулич Миско	—	—	3/ (75 зв., 81, 85)
Валентый	—	—	5/ (155 зв., 181, 189, 190)
Василевич Кохан (Кохъно)	2/	1/	2/ 30.08. (425 зв., 525)
Грицко (Іванович?)	—	—	1/ (498 зв.)
Житинский Олизар	—	2/	—
Жукович Яцко	—	1/	—
Жуковский Иван	4/	1/	—
Занкович Федор	—	—	1/ (199)
Іванко	—	—	2/ (220 зв., 365)
Іванович Грицко	—	—	4/ (516, 524 зв., 557 зв.)
Касаевич Федор	—	—	1/ (215)
Кгереецкий Степан	—	1/	12/ 27.03. (131 зв., 168, 202, 243 зв., 358)
Курович Митко	—	—	1/ (234)
Мартин (Мартинец)	—	—	6/ (203, 230, 258 зв., 286 зв., 380 зв.)
Масцевич Марко	—	—	1/ (71)
Масцевич Павло	—	4/	2/ 2 IX (203, 454 зв.)
Масцевич Тишко	—	—	1/ (363)
Масцевич Ярмола	—	—	7/ (77 зв., 97, 100 зв., 180, 234 зв.)
Матеевич Макар	—	—	1/ (35 зв.)
Миско (Вакулич?)	—	—	2/ (207, 207 зв.,)
Митко (Курович?)	—	—	2/ (37 зв., 83)
Миткович Иван	—	—	1/ (44)
Мишкович Андрей	—	—	1/ (121)
Павло (Масцевич?)	—	—	1/ (167)
Петрик (Петрокъ)	—	2/	5/ (78 зв., 84, 127 зв., 240, 315 зв.)
Петро	—	—	3/ (470 зв., 482 зв., 516 зв.)
Попович Миско	—	2/	—
(О)Лешницкий Мартин	—	—	2/ (119, 147)
Сакович Юско (Єско)	—	2/	9/ (102, 117, 121 зв., 129, 165, 493)
Семенович Єско (Юско)*	—	—	8/ (255, 414, 434, 463 зв., 503, 537 зв.)
Семенович Тихно (Тишко)	—	—	4/ (281, 312 зв., 355, 424)
Степанович Федор	—	1/	—
Тихнович Иван	—	—	1/ (531)
Якубович Щастный	—	—	1/ (454)

Таблиця В. 7

Вижі-слуги писаря Василя Васильовича Дешковського

Імена слуг-виживів	Кількість виживств за рік / дата запису замкової книги, (арк.). 1561
Чапський Ян (Яско)	Ян: 3/ 16.06 (129); 30.06 (142 зв.); 28.08 (176); Яско: 2/ 11.07 (150 зв.); 13.12 (159)

Таблиця В. 8

Вижі-слуги писаря Івана Івановича Хребтовича Богуринського

Імена слуг-виживів	Кількість виживств за рік / дата запису замкової книги, (арк.).	
	1562	1563
[Паевский] Езеф (Юзеф)	3/ 21.05 (93 зв., 120, 139 зв.)	2/ 27.06 (96); 6.07 (104)
Григорович Павло	2/ 12.05 (82 зв.); 9.06 (118)	—
Грицкович Павло	2/ 25.05 (101 зв.); 30.05 (107)	—
Данило	5/ 1.06 (112 зв., 121 зв., 174 зв., 175, 181 зв.)	—
Кгодлевский Миколай	4/ 25.05 (98 зв., 102, 116, 137 зв.)	—
Томкович	—	—
Кондрат	—	1/ 3.07 (98 зв.)
Краевский Петро	2/ 1.06 (112 зв.); 20.07 (172 зв.)	—
Лазор	2/ 25.04 (65); 28.04 (70 зв.)	—
Лидуховский Грицко	1/ 22.05 (95 зв.)	—
Миколай	1/ 20.05 (95)	—
Павло (Григорович/ Грицкович ?)	5/ 27.04 (69 зв., 72, 75 зв., 76 зв., 113)	—
Федор	1/ 5.04 (60 зв.)	—
Чиркович Томило	1/ 1.04 (81)	—

Таблиця В. 9

Вижі-слуги писаря Федора Івановича Русина

Імена слуг-виживів	Кількість виживств за рік / дата запису замкової книги, (арк.).		
	1564	1565	1566
Гулялницький Грицко	—	1/ 14.02 (34)	—
Тимошич	—	—	—
Еремей*	—	—	1/ 17.08 (312 зв.)
Занкович Федор	1/ 13.07 (103)	—	—
Кгерецкий Степан*	—	—	1/ 19.07 (248 зв.)
Климович Павло*	—	1/ 9.03 (45)	—
Олексей*	—	—	1/ 23.07 (258 зв.)
Романович Евсей*	—	—	1/ 27.09 (400 зв.)
Семенович Єско*	1/ 27.06 (115 зв.)	—	3/ 4.06 (171 зв.); 16.07 (246 зв.)

Таблиця В. 10

Вижі-слуги ворітного Войтеха Красовського

Імена слуг-виживів	Кількість виживів за рік / дата запису замкової книги, (арк.).				
	1563	1564	1565	1566	1567
Василевич Грицко		—	1/21.06 (77)		
Васкович Яцко	—	—	1/20.08 (274)	—	
Вериковский Павло	—	—	—	—	2/ (138 зв., 207 зв.)
Грицко (Василевич ?)	—	—	2/28.02 (41, 47)	—	
Гришко (Василевич ?)	1/2.09 (141 зв.)	—	—	—	
Евсей	—	—	—	4.03 (58 зв.)	
Заруба Матис	—	—	—	—	1/13.08 (393)
Иван	1/30.12 (238);	1/4.01 (Спр. 5, арк. 238)	—	—	
Иванович Гришко	1/21.11 (158)	—	—	—	
Игнатович Кондрат	2/2.09 (142 зв.); 7.09 (147 зв.)	—	—	—	
Кондрат (Игнатович?)	5/17.05 (70, 70зв., 71 зв., 98 зв., 131 зв.)	—	—	—	
Кузмич Иван	—	1/29.02 (23)	—	—	
Куцевич Миско	—	—	1/23.11 (387)	—	
Лапковский Станислав	—	—	1/20.08 (273 зв.)	—	
Мартин	4.04.1561 (спр. 3, арк. 83)				
Милевский Станислав	—	—	—	—	1/5.03 (60)
Миско (Куцевич ?)	—	—	2/13.10 (331); 30.12 (446)	2/13.10 (331); 30.12 (446)	1/27.01 (22)
Олехнович Васко	1/17.02 (34 зв.)	—	—	—	—
Остап	—	—	1/8.04 (66 зв.)	1/8.04 (66 зв.)	—
Островский Станислав	—	—	—	—	3/11.08 (389 зв., 397, 400 зв.)
Петро	2/7.09 (148 зв.)	—	—	—	—
Петровский Станислав	1/12.12 (228)	—	—	—	—
Протасович Андрей	—	—	—	—	1/17.02 (49 зв.)
Стрелникович Федор	—	—	4/26.02 (39, 50 зв., 55 зв., 144 зв.)	4/26.02 (39, 50 зв., 55 зв., 144 зв.)	—
Товинский Петро	—	—	—	—	1/17.05 (148)
Федько (Федор)	—	—	1/25.04 (74)	1/25.04 (74)	1/25.02 (54)
Ярмолевич Игнат	—	—	—	—	1/4.02 (31 зв.)
Яцкович Васко (Василь)	—	—	2/11.26.08 (258 зв., 276);	2/11.26.08 (258 зв., 276);	—

Таблиця В.11

Вижі – замкові слуги

Імена слуг-виживів	Кількість виживівств за рік / дата запису замкової книги, (арк.).
Соколович Гуцко*	1/25.01.1565 (19 зв.) від А. Русина
Павло	1/ 27.08.1563 (137 зв.) від Красовського
Олихвер	1/ 10.02.1567 (69 зв.) від Красовського
Юско (?)	1/ 14.02.1561 (61) від Сови (?) «виж врядовий»

Додаток С

Слуги-вижі з різною службовою належністю (1560–1567 рр.)

Імена виживів	Службова належність вижа*		
Василевич Кохан	П. Хом'як 9.01.1566 (5 зв.)	А. Русин 13.03.1566 (63 зв.)	—
Гуляльницький Карпо Юнкович	Сова 25.04.1562 (64)	Боярин з Гуляників 8.05.1562 (80)	—
Данило	І. Хребтович-Б. 21.06.1562 (121 зв.)	Сова 29.06.1562 (128 зв.)	—
Житинський Олізар	П. Хом'як 30.01.1566 (28 зв.); 5.02.1566 (33)	А. Русин 22.04.1566 (97 зв.)	—
Занкович Федір	А. Русин 13.06.1564 (103) єдине виживівство	П. Хом'як 12.03.1567 (119) єдине виживівство	—
Єзерський Василь	Корецький 7, 15.02.1567 (60, 79)	Слуга луцького ключника А. М. Жоравницького 27.03.1567 (132) як <i>подключий</i>	—
Іванович Грицько	А. Русин 29.07.1566 (275) – 22.01.1567 (28)	П. Хом'як 1.11.1567 (516, 524 зв.) – 16.12.1567 (557 зв.)	—
Герецький Степан	П. Хом'як 16.02.1566 (47 зв.); 27.03.1567 (131 зв.) – 17.11.1567 (528)	А. Русин 31.03.1566 (78); 12 01.1567 (22, 23)	Ф. Русин 19 07.1566 (248)
Климович Павло	А. Русин 2.02.1565 (22 зв.); 7.05.1565 (91)	Ф. Русин 9.03.1565 (45)	—
Колтун Федір	Боярин з Красного 1561 – 28.03.1565 (59)	А. Русин 23.11.1566 (476) (від дядя Г. Трушовича)	—
Куцевич (Кущевич?) Мисько	А. Русин 1.11.1565 (362)	Красовський 23.11.1565 (387)	—
Лидухівський Грицько Левкович	І. Хребтович-Б. 22.05.1562 (95 зв.) одне виживівство	Сова 25.01.1563 (20) – 15.05.1563 (68 зв.)	—

* У Додатку С у графі «службова належність вижа» фіксується ім'я пана-урядника вижа, дати служби, які вказують на запис замкової книги та аркуш (арк.). Джерело інформації: ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3–9 (№ 3 – 1561, № 4 – 1562, № 5 – 1563, № 6 – 1564, № 7 – 1565, № 8 – 1566, № 9 – 1567 рр.)

Імена вижив	Службова належність вижа		
Лидухівський Іван Левкович	Р. Перевиський до 14.12. 1560 (7 зв.)	Сова 28.12.1560 (17) – 24.12.1562 (193 зв.) крайні згадки	Василь П. Загоровський, « <i>тоборця мит купецьких на Волині</i> » 27.02.1563 (41)
Миколаєвич Матис (Барвір)	Корецький 22.02.1566 (51 зв.)	А. Русин 15.06.1566 (184) – 24.12.1566 (504)	О. Б. Семашко, володимирський підкоморій – 15.08.1567 (397)
Невишський Павло	Підписок (?) слуга або писаря Р. Перевеського або старости кн. С.-Коширського: 21.02, 18.03. 1560 (Ф.256, оп. 1, спр. 1, арк. 56-57);	Корецький 18.02.1562 (39) – 17.10.1566 (333 зв.)	—
Олексій	А. Русин 22.07.1566 (255)	Ф. Русин 23.07.1566 (258 зв.)	—
Остап	Красовський 8.04.1565 (66 зв.)	Слуга замковий 2.04.1566 (80)	—
Перевиський Роман	Писар Луцького замку, слуга старости кн. А. М. Сангушковича Коширського: до 15.09. 1556 – бл. 11.1560	Серницький урядник мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського: 8.06.1561 (124)	Луцький ключник, го- родничий, мостовничий і війт Іван Яцкович Борзобогатий Красен- ський: 29.03.1562 (59 зв.)
Семенович Єсько (Юсько)	А. Русин 17.08.1566 (310)	Ф. Русин 4.06.1566 (171 зв.); 1.09.1570 (AS, т. VII, s.372), як <i>підписок</i>	—
Соколович Гуцько	Слуга замковий 25.01.1565 (19 зв.) від А. Русина	Корецький 4.04.1566 (80 зв.) від Красовського	А. Русин 11.06. (182); 9.07.1566 (233 зв.)
Степанович Федір	Корецький 2.09. (327); 25 11.1564 (277); 22.05.1567 (229); як луцький міщанин: 27.05.1567 (232 зв.)	П. Хом'як 4.01.1566 (1)	А. Русин 8.11.1564 (277); 22.09.65 (308); 15.03.1566 (64 зв.)
Ширей Матфій (шляхтич)	Сова 11.01.1562 (17) – 4.06.1563 (81)	Іван Олехнович Борзо- богатович Красенський, мостовничий луцький 27.11.1563 (216 зв.) – 17.03.1564 (43 зв.)	А. Русин 25.03.1564 (51) – 6.01.1565 (3-4)
Якубович Петро	Наданий від Сови 29.05. 1561 (117 зв.)	Кн. Матвій Васильович Четвертинський, справця старства 2.03.1562 (48)	—
Яремко (Єремко)	А. Русин 23.06. (203 зв.) – 26.06.1566 (208)	Ф. Русин 17.08.1566 (311, 312 зв.)	—
Ярмолівч Ігнат	Боярин з Красного 15.02.66 (44); 7.05.66 (132 зв.); 16.07.66 (246 зв.)	Красовський 4.02.1566 (31 зв.)	—
Ясенський Ян	Від уряду 31.07, (166 зв.) 11.08.1561 (169); Дешковський 13.08.1561 (170)	Сова 31.08.1561 (179)	—